

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA
ÚSTAV DOVEDNOSTNÍ VÝUKY A INOVACE STUDIA

PROJEKT „TEORIE – DOVEDNOSTI – PRAXE: INOVACE STUDIA PRÁVA“
reg. č. CZ.1.07/2.2.00/15.0198, Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Hermeneutika a právní myšlení

Exkurs do právně-hermeneutické filosofie,
hermeneutický kruh, předstruktury právního
porozumění (předvědění, předporozumění, ...)

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Hermeneutika jako filosofický směr I.

- nauka o porozumění, výkladu a interpretaci
- Kořeny hermeneutického myšlení v antickém myšlení (Hérakleitos, Sokrates, Platón...) – zejména tzv. sokratovsko-platónský dialog
- Bůh Hermés, termín „*hermenéus*“ (skrytý smysl)
- Hermeneutický problém:
 - tři propojené momenty:
 - porozumění (*subtilitas intelligendi*),
 - vysvětlení (*subtilitas explicandi*)
 - aplikace (*subtilitas applicandi*).

Hermeneutika jako filosofický směr II.

- Hermeneutica specialis x hermeneutica generalis
 - Od 17. století snaha najít obecnou teorii výkladu dějinných skutečností (skutečností souvisejících s činností lidského ducha)
 - Nové hermeneutické myšlení
 - F. D. E. Schleiermacher (1768 – 1834)
 - „úkol hermeneutiky se objevuje všude kde zachycujeme myšlenky nebo řady myšlenek pomocí slov.“
 - Hermeneutika jako umění porozumění (psychologické + gramatické prvky)
 - Cílem je znovunalezení tvůrčího momentu řeči („rekonstrukce“)
 - Wilhelm Dilthey (1833 – 1911)
 - Rozlišení „rozumění“ jako metody poznávání typické pro duchovní disciplíny (*Geisteswissenschaften*) proti metodě „vysvětlení“ typické pro vědecké poznání v přírodních vědách
 - Význam dějinné skutečnosti je tvořen „souvislostním působením“
 - Právní věda je jednou z tzv. duchověd
 - hermeneutický obrat (20. století)

Základní hermeneutické pojmy

- Porozumění
 - Jeden z poznávacích (kognitivních) procesů, terminus technicus pro poznávání tzv. dějinných skutečností
 - a) předpoklad interpretačního procesu (předporozumění)
 - b) dílčí fázi interpretačního procesu (částečné porozumění)
 - c) konečný cíl interpretačního procesu (konečné porozumění, je shodné s interpretačním závěrem)
- Interpretace (výklad)
 - Synonymum rozumění, anebo širší pojem
 - Def.: „přiřazování (udělování) významu znakům“
- Význam a smysl
 - Pojem „význam“ je pojem širšího rozsahu, než pojem „smysl“
 - Každý znak své významové pole (množinu významů)
 - Smysl je pojem spjatý s užitím znaku v konkrétním případě (**pragmatická dimenze významu pojmu**)

Právní hermeneutika

- právní hermeneutika se zabývá právní interpretací a právním porozuměním
- Vývoj od dob antiky jako pomocná disciplína právní vědy
- Představuje jednu větev (alternativu či směr) právní metodologie
 - Metodologická hermeneutika
 - Fenomenologická (nová) hermeneutika
 - Tzv. soudcovská hermeneutika
- Předmět zkoumání právní hermeneutiky
 - výklad textových a netextových právně relevantních skutečností
 - Textové skutečnosti (zejména právní otázky)
 - Normativní texty (právní předpisy), judikatura, doktrína
 - Netextové skutečnosti:
 - Skutkové otázky (*brute facts*)
 - I skutkové okolnosti bývají často vyjádřeny v podobě textu, které vypovídají o skutkových okolnostech právních případů
 - Soudcovská hermeneutika – zkoumá porozumění právnímu případu

Právně-hermeneutické kategorie

Předvědění

- heuristické východisko porozumění
- základy právních znalostí (základy právní dogmatiky, znalost fungování jednotlivých právních institutů...)
- pravidla, koncepce a přístupy v juristické metodologii (znalost interpretačních pravidel)
- vědomosti o struktuře oblasti právní úpravy (tj. obeznámenost s danou oblastí společenských vztahů, na něž dopadají normy konkrétního právního odvětví).
- Jak ovlivňuje předvědění právní interpretaci
 - Doktrinální interpretace
 - Aplikační interpretace – příklady (specializace soudnictví, rotace apod.)

Právně-hermeneutické kategorie

Předporozumění (základní subjektivní předstruktura porozumění)

- *conditio sine qua non* právní argumentace a interpretace, a tedy i rozhodování právních případů
- vztahuje nejen na skutkové a právní jazykové vyjádření právního případu, ale i na společenské souvislosti, rozložení zájmů, strukturu životních vztahů, na něž se právní normy vztahují
- Z předporozumění vzniká **tzv. očekávání smyslu** (*Sinnerwartung*) práva v konkrétním případě, příbuznou kategorií je též intuice (*Rechtsgefühl* - právní cit) interpreta (srv. v angloamerickém pojetí - hunch theory)
- V aplikaci práva má předporozumění institucionální rozměr vytvářený řídicími idejemi orgánů aplikace práva (ústavnost, zákonnost, služební vázanost)

Právně-hermeneutické kategorie

Předsudek

- Navazuje na předporozumění interpreta
- V negativní podobě je zdrojem **tendenčního výkladu** (tzn. interpret záměrně přetváří a přizpůsobuje vykládaný objekt svému předsudku)
- Nemusí vždy vést k nesprávnému řešení
- Právní interpretace by se měla s předsudky vyrovnávat
- Platná právní úprava soudci zakazuje mít některé typy „předsudků“ (zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, v platném znění)

Právně-hermeneutické kategorie

Hermeneutický kruh (spirála)

- kruhová struktura duchovního porozumění dějinným skutečností, tedy i právního rozumění / metoda porozumění
- Hroch: *„teze o dialektické totožnosti poznávajícího s poznávaným, interpretujícího s interpretovaným na podkladě procesu, v němž opětovně postupujeme od části k celku, od celku k části, abychom mohli najít cestu ke stanovení jednotného smyslu interpretovaného textu.“*
- od celku k části a od části k celku (kruh) = pohyb SEM a TAM
- Alternativou v právní metodologii tzv. Annäherungsthese (kupř. K. Engisch)
 - Přiblížení se k právnímu případu
 - Interpret musí pozorovat případ ZBLÍŽKA – aby viděl DETAILY
 - Pak musí ustoupit dále, aby viděl CELEK právního případu

Právně-hermeneutické kategorie

- Ad hermeneutický kruh:
 - Alternativní model: Časový a kvalitativní faktor (spirála – W. Hassemer)
 - **Transcendentní model právního myšlení**
 - normativní text - předporozumění jeho smyslu
 - právní norma (normy) - systém práva
 - Skutkové zjištění – skutkový stav
 - ***právní norma - skutkový stav***
 - Hermeneutický kruh v aplikační podobě představuje strukturální model tzv. subsumpce (praktického ***právního sylogismu***)

Vztah hermeneutických struktur a právní argumentace

- Každá dílčí premisa (skutková, právní) je výkladovou větou (skutkovou, právní)
- Výkladové věty jsou prostředkem i výsledkem výkladu
- Schémata právního porozumění jsou skryta v argumentačních řetězcích
- Hermeneutická spirála je podstatou jak jednotlivých argumentů, tak i celého právního porozumění případu.

Úloha právní hermeneutiky při zkoumání aplikace práva

- Vztah soudce či úředníka jako rozumějícího subjektu k interpretovanému právnímu textu a skutkovým okolnostem
 - Interpret nechává promluvit právní text v dějinné situaci (skutkových okolnostech)
- Interpretační procesy v právu mají z hlediska hermeneutiky intersubjektivní charakter („od ducha k duchu“ – Gadamer)
- Problém volby metody – hledání testu správnosti

Hermeneutika a právní věda

- Problém tzv. sebereflexe právní vědy
 - Dialog uvnitř doktríny o smyslu a významu juristického zkoumání práva
 - Podle hermeneutických směrů právního myšlení je klíčové sebe-porozumění právní vědy
 - Tzv. rozumějící věda
 - Proniká za rámec právní úpravy k povaze (vnitřnímu smyslu) právních institutů i práva jako systému
- Boj o pojetí právní metodologie
 - Normativní model
 - Tzv. metodologická hermeneutika
 - Deskriptivní model
 - Tzv. nová – fenomenologická hermeneutika

Děkuji za pozornost

Tento studijní materiál byl vytvořen jako výstup z projektu č. CZ.1.07/2.2.00/15.0198

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

